

הרה"ג אליקים דבורקס

כל המתאבל על ירושלים זוכה רואה בשמחתה

משחרב בית המקדש נגזרה גזרה ונתחייבו להתאבל על ירושלים ככתוב "ישושו אתה משוש כל המתאבלים עליה" מכאן שמחויבים להתאבל על ירושלים (כמובא ברש"י ונימוק"י ב"ב דף ס' ע"ב.) ואמרו חז"ל כל המתאבל על ירושלים זוכה רואה בשמחתה וכל שאינו מתאבל אינו זוכה לראות בשמחתה, וזוהי מצוה חובב מדברי בבלה ועל כן גזרו חז"ל להתענות ד' צומות באותם הימים שהתחילה בהם הפורענות והצרות, ב"י טבת סמך מלך בבל על ירושלים ובי"ז בתמוז הובקעה העיר ונכבשה עיר הקודש ובטי' באב נחרב ביהמ"ק ובג' תשרי נהרג גדליה בן אחיזקס וגלה שארית ישראל מא"י ונשארה הארץ שממה ואויבינו ירשו אותה, ועל כן נזרו להתענות באותם הימים לזכר הצרות שאירעו לאבותינו ולעורר הלבבות לתשובה ועייזו נזכה לגאולה ולשלמו בשמחת בניו ירושלים והמקדש. וכאשר הלכו בגולה וישבו לנוח על הנהרות שבם ע"ש ישבו בבכי וברגם את ציון וכל מחמדיהם אשר היה להם וגם גלו מעל אדמתם אמרו "אם אשכחך ירושלים ישכחי ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי" (תהלים קל"ז), ועל כן תקנו חז"ל לתקן תקנות גדולות וקבועות זכר לחורבן כדי שלא לשכוח ענין החורבן ויהא על לבנו תמיד וזכרון ירושלים והמקדש עד שנוכה לבנינו ביהמ"ק. וכן אמרו שבכל דבר שיש שמחה, אפילו שמחה של מצוה, צריך לעשות בה דבר זכר לחורבן ביהמ"ק, וכמו שכתוב "אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי, כדי שמרוב שמחה לא יבוא לשכוח את ירושלים, ואת המקדש, ועל כן צונו לעשות אויה דבר לזכרון טרם השמחה כדי שעייזו יבוא לזכרון (ע"י חיי אדם כלל קל"ז).

ישויו חז"ל על אמה ביהמ"ד

אתה התקנות שתקנו זכר לחורבן הוא שהבונה בית ומטיחוו טביח וטיב צריך להשאר אמה על אמה בלא סיד רק סידט בלבד נוכח פתח המבית כדי שיראה אותו מיד כשנכנס לפתח הבית ויזכור החורבן, המנהג לעשות זכר אחד בבניסה לבית אף שיש בו הרבה חדרים כמובא בשו"ת שאילת יעבי"ץ סימן קס"ט, יש מקומות שלא היו נוהגין לשייר אמה על אמה רק צובעין צבע שחור אמה על אמה וכותבין על גבה זכר לחורבן, אולם הש"ע כתב וז"ל "ואולם הבונים בתים ועושים בבתיהם צורות ושורות מרובעות אמה על אמה וכותבין עי"ז זכר לחורבן הוא שחוק והיתול בעיני כי אדרבה זה הוא נוי, וכך פסק בחיי אדם כלל קל"ז, אולם בערוך השלחן סימן תק"טס פסק דגם בצורה כזו זה נחשב זכר לחורבן (ע"י בשו"ת אגרות משה או"ח ח"י סימן פ"ח), ודעת המשנה ברורה בסימן תק"טס סק"ג בשעש"ע שאות ח"י שאין למחות באלו פעושים אמה על אמה בבית שחור וכותבים עליו זכר לחורבן משמע דלכתחילה אין לעשות כן.
בסי' ניומוקי אורח חיים סימן תק"טס פסק הדעה"ש על קיר ביתו ציור של כותל המערבי בודאי לא קיים אמה ביהמ"ד.

אמה על אמה בבה"כ ובהמה"ד

בביאור הלכה סימן תק"ס מביא בשם המג"א ופרי מגדים דא"צ לעשות זכר לחורבן בבתי כנסיות ובתי מדרשות, וכך מובא בשו"ת לך חיים (פלאגי) חלק ג' סימן קכ"ח, בשו"ת מנחת אלעזר חלק ג' סימן ט"ז כתב שלא תקנו זכר אבילות בבנין של מצוה כעין מש"כ הרמ"א בסימן תק"טס סעיף ג' שאין איסור לנגן בשיר לצורך מצוה כגון בבית חתן וכלה, ולפי"ז יוצא שבבנינים על התלמודי תורה וישיתבו אין חיוב להשאר אמה על אמה.

באלומות שמחה ובתי מלון

יש שכתבו שמבני ציבור כגון אולמי שמחות ובבתי מלון חייבים בתחת זכר לחורבן וכך משמע מדברי הש"ע"ה בתחילת מסכת תענית, וכתב בסי' פסקי תשובה סימן תק"טס דלמעשה אין העולם מקפידים על כך משום דמחשבים זאת מ"כ לבנין של מצוה ואלומות לשמחה של מצוה ובתי מלון להכנסת אורחים ואף שהנעלים מקבלים שכר על זה, אולם עכ"ז יש להחמיר בשויר אמה על אמה גם באלומות שמחה. וכתב הגר"ח פלאגי"י בספרו במועל לחי פרק י' אות צ"ה בשם אביו שבדוק אצלו שכל בית שיש בו "זכר לחורבן" אמה על אמה כשיעור נגד הפתח ומראה הלכנים נראה, אז אותו הבית נכון עד העולם וכל הדרים עליה.

הנחת אפר בראש החתן

אחד מן המנהגים ההסמלים לזכירה בראש שמחתנו זכר חורבן ביהמ"ק הוא הנחת אפר בראש החתן קודם החופה, וכדחייב הובא בשו"ע אבן העזר סימן ס"ה סעיף ג' "יצריך לתא אפר בראש החתן וסימון הנחת תפילין זכר ליתולת ירושלים דכתיב, לשום לאבלי ציון פאר תחת אפר", דין זה אם הובא בשו"ע או"ח סימן תק"טס סעיף ג', מקור לדין זה הוא מדברי הגמ' בבא בתרא דף ס' ע"ב עה"פ "אם אשכחך ירושלים וגוי אעלה את ירושלים

מרן בעל שבט הלוי הגר"ש וואזנר שליט"א

בענין קריעה על ירושלים בזה"ז

אשר שאל בהא דאו"ח ס"י תקס"א דהרואה ירושלים בחורבנה אומר ציון מדבר וגוי וקורע, ואח"כ קורע כשיראה המקדש קרע אחר טפח, ונתקשה מ"ט בזה"ז אין קורעין על ירושלים האם יש להם על מה שישמוכו, וצידד דאולי בחורבנה היינו שעכ"פ יש שלטון ישמעאילים כמשי"כ מגוי"א במ"י - ואי"כ לכאורה בזה"ז לא שייך זה כ"י, אלא דכ"י מסופק דאולי לא כתבו זה רק לענין עיר יהודה, אבל ירושלים יש בה בחינה אחרת כתפילתינו ובנה אותה בקרוב בימינו - ורצונו בזה דמעולם לא נקרא בנין ירושלים עד במהרה בימינו.

הנה משמעות הפוסקים דגם על ירושלים קאי סברת הב"י דאף שיש ישוב ישראל מכי"נ נקרא בחורבנה כיון שהישמעאילים שולטים, ואי"כ חזר וניער שאלתו, ואין לו שום ישוב עי"ז וכבר נשאלתי עליו - בדבואי אין לומר דכחיים שהשלטון ביד מנצאי ח'י שלא יקרא בחורבנה דסו"ס עיר האלקים מושפלת עד שאול תחתי, ועי"ן שם בפמ"ג בא"א ס"ק א' בשם הצדיק ר' גרשון קיטבר זי"ע, ועי"ן בב"י דבאמת מתחילה נסתפק בזה אם צריך לקרוע היום שיש ישוב ישראל, אלא דשוב כ"י סברא הנייל משלטון הגויים, ואולי עכ"פ שייך זה רק כלפי הגויים דרצו להצר צעדי ישראל שלא יתרחב הישוב שלהם שעיי"ז עדיין החורבן ניכר ביותר, משא"כ היום דעכ"פ הפוקדים האלה רוצים שיה"י ישוב ישראל ומבחינה זאת נתמעט החורבן.

אבל כאמור סתימת העניינים האין הבדל בזה"ז, אלא הנח להם לישראל, ולענין אם ירושלים ידחיק נקרא ירושלים, ואתה נקרא עיר יהודה מלבד מה שבודאי שטח של ירושלים הישנה, וכבר ביארתי זה לענין כמה דברים בשו"ת שבט הלוי.

ומה שהמנהג השעולם משתמטים אפילו מחיוב קריעה על מקום המקדש ועושים תחבולות שונות להפטר מזה - אין זה מנהג ותיקים - ודברי השי"ס מו"ק כ"ו, וטור ושו"ע ס"י תקס"א מטפחים על פניהם. והואיל והדברים פשוטים אין מקום להאריך.

(שו"ת שבט הלוי חלק ג' סימן עח)

חקירות הלכתיות

הרה"ג אלחנן פרץ שליט"א

עניבה

כיוון שמפורש בהלכה שאסור להתקטט צנתי כנסיות וצתי מדרשות ואין ללכול ואין לשחות בהם, אף כי יש מקילין בזה בטענה צנתי כנסיות על תנאי נעשו, וידוע כי יש המפקפקים בתנאי זה, כל זה לעניין בית כנסת רגיל, אבל רחבת הכותל שלא נבנתה על תנאי הרי היא לכל הפחות בית כנסת גמור לכל דיניו, ומקום כך נראה שאין להתקטט עם ולענוט עניבה ולקושקה עם לאורך צילום (כר מצוה וכו') כפי עיקר הדין בבית כנסת.

אחורה

נהגו רבים בעוזנס את שריד בית מקדשנו ללכת לאחוריהם, ונראה כי כיוון שצנית כנסת אין חובה בזה אף בכותל כן, ומי שעושה זאת מעלה היא זו שיעשה כן שיואל מהרצהה ליד דוכן הכיפות כל פי מה שכתב כדוגמת זאת בכה"ח צסי' קל"א.

עפר

שמעתי שהיו אנשים אשר לקחו מאבני הכותל או מעפר המקום לביתם לסגולה או כדי להניח תחת ראשם בזיבלו"ח צתריאל. ולדעמי כיוון שלקוי הכותל יש דין בית כנסת הרי עברו על איסור לא תעשון כן, זאת ועוד כיוון שהכותל הוא כותל הר הבית ככתוב בשו"ת הרדב"ן אי אפשר לנחוצ מכותל הר הבית, ולא כדון עשו הג"ח.

צורת העמידה

כיוון שאבני הכותל בנויות בצורה מגדל שכל אבן פנימית יותר מהצתיה, נמלא אתם כן שהאבנים אשר בתחתיה הכותל מתחת לרחבת הכותל נמלאות לכאורה מתחת לרגלי העמוד שם, ומי שעומד למדל לכותל עומד עליהם, ושמעתי שאין לריך להקט בזה, כמו כן לעמוד אלל שריד בית המקדש אינו כל כך מול קודש הקודשים כי מקום המקדש היה יותר צלודוד ללד שמאל ולל הקפידו בזה ללדד עלמנם ללד שמאל.

תקנה

אמרי לו מו"ר הגרמ"פ שיינברג ז"ל כי בעת החורף אם יש אים חולה ב"מ בבית המדרש והוא מנשק את ספר התורה, הבא אחריו כדאי שינשק את הספר עם טלית כדי שלא ידבק בחוליו של ראשון. ולפי דבריו לכאורה מי שחושש לזה יעטרך לנשק את הכותל עם הפסק טלית.

פתק

עניין הפתקים מסתבר שלא שייך למי שנמאל ליד הכותל, הן משום שכיוון שנמאל שם יאמר את בקשתו, וכדוגמת מי שמתפלל על חולה הרי הוא מנדך את החולה בלי להזכיר את שמו כלאשר החולה נמאל לידו, אף כאן אין אורך להשתמש בפעולות נוספות חוץ מתפילה. טעם שני שגמיהרו בזה כדי לא להכניס את הידיים בין אבני הכותל, אכן מסופר כי האור החיים הקדוש שלא שישמו פתק שם על ידי החיד"ו ז"ל, משמע מזה שיש עניין בדבר זה ול"כ.

לולב

כיוון שלדעת הביכוי יעקב ס' תרנ"ח ויש המדייקים כן דלעת הרמז"ם הלכות לולב פ"ז ס"ד מיינס ליד מקום המקדש מלווחן מהתורה כל ימי החג, במשך כך היה נזהר בזה מו"ר הגרמ"פ שיינברג ז"ל ונסע בימי סוכות לכפילת נך בכותל שנים רבות. כמו כן בתשעה באב היה מתפלל אלל שריד בית מקדשנו וינשק על ארגז שהיו מציאים קבול"ח צתורים ואכרכים ומזיל דמעות כמים על חוובין בית מקדשנו ותפאלתנו וצובה בלי הפגות. ולעניין הקריעה שם החמזי בזה אף למי שלא קרע, יקרע צביתו. יהיה ראוץ שגזכה לרלוות את הבניין בתפאלתו.

עם ישראל, וכן מובא בסי' מועד לכל חי סימן י' אות תצ"ו שצריך לשבור כלי זכוכית לרמוץ שכשם שיש לזכוכית תקנה, תקותינו ב"ה שיחזיר עטרה ליושנה ויבנה ביהמ"ק".

בחידישי המנקה באבן העזר סימן ס"ה כתב להעיר הרי כבר תקנו להזכיר את ירושלים בשבע ברכות בברכת "שוש תשיש ותגל העקרה", ולמה תקנו עוד תקנה לעשות זכר לחורבן ירושלים? ומבאר דמהפסק "אם אשכחך ירושלים וגוי" משמע שצריך להעלות את ירושלים בראש השמחה במחשבה בדיבור ובמעשה, 'אם אשכחך היינו שחתת הלב, אם לא אזכרכי היינו זכרון בפה, אם לא אעלה היינו זכרון במעשה, ולכן אף שמוזכרים ירושלים בברכת שוש תשיש מ"מ זה רק בדיבור, אבל כדי להזכיר את ירושלים במעשה צריך לשבור כוס.

יה"ר שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו

תיאור פני המקדש בריקוד

הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד, הנהיג מנהג חדש לילדי ירושלים בריקוד שמחת תורה: נעים, זאטוטים ותינוקות של בית רבן, בכל הגילאים, נשרכים, מרקדים ומקפצים בעקבותיהם להנאתם ולשמחתם הרבה...

ואל תחא זאת קלה בעיניכם. רבה של ירושלים מסדר היה בתור ארוך, מושליה אחרי דודיל, יצחקליה לפני צביקליה, את כולם - זה אחרי זה. כל ילד אוהו באבנט של קודמו, אוהו - משמע בחזקה.

ללמד ולשרש לילדים של הזאטוטים את הכלל: אם ילאוזה כולם זה בזה היטב, יתלכדו כלם לשרשרת אחת גדולה עבותה וזוקה, ולא תיפול שום תוליה, ואיש לא ינשור מהחבורה - תמיד תישאר השרשרת חזקה ומלוכדת! מעמם לפעם היה הרב בודק ומנסה לראות האם אכן שלימה השרשרת...

מכל רחבי ירושלים היו מגיעים הילדים ליבתי משה"ח לרקוד עם הרב, שהיה מוליך אותם בשורה ארוכה ומתפתלת של ילדי ישראל, מוליך ומתווה בפניהם את הדרך ילכו בה. ומנהג היה בידו של רבי יוסף חיים: כשהגיע תוך כדי הקפת בית הכנסת במשול - אבן גדולה, או חבית עזובה, לא הקיף אותם מסביב, אלא טיפס ועלה על גבם, ובקפיצה ילדותית קפץ והמשיך בדרכו כשהילדים בעקבותיו...

כך, כשהם ארוזים זה באבנטו של זה, והרב הישיש בראשם, פאחו כולם בשירה, והחלו להקיף את ה"בימה" בריקודים, הנעים שרים והזאטוטים פוצחים את פיהם בהתלהבות ובשמחה דקדושה רקדו ועלו רבת והילדים, וכשכילו להקיף את ה"בימה" יצאו להקיף גם את בית הכנסת... כשכילו להקיף את בית הכנסת, הקיפו את "בתי משה" לקיים מה שנאמר "סובו ציון והקיפוה"...

ואז היה מתבטא ואומר: הנה ניצבים אני למול מקום המקדש... כולם הביטו וראו את מקום שממנו של התיכב, ורבי חיים המשיך על הבה נתפלל שזוכה בקרוב לירידה ועבודה - על דוכנם בבית המקדש... והילדים כולם ייחלו בלבם להגיע להגיע מרוממים אלו בהם יוכלו להביט בעיניהם בלוויים ובשירתם האדירה.

לאחר שגמרו הרב הילדים להקיף את בית הכנסת מבחוץ, חזרו אל תוכו והמשיכו לרקוד ולקפץ מסביב ל"בימה". עוד שעות רבות, ברוב התלהבות ושמחה, אחר היה הרב מזמר את הפיוט "איך אלאוקיני" - הרב קורא והילדים המקיפים אותו עונים אחריו... "איך כאדונינו", והילדים משיבים.

תהום שממנה אין חזרה. המלאכה כבר נעשתה. כבר שיינו כיוון. עכשיו אנחנו כבר מתייצבים על הדרך העולה אל בית ד'. דווקא עכשיו כאשר הצתה האש בחיבל, כאילו הושגה המטרה. אפשר כבר לקום מהקרקע. אפשר כבר לשת על הספסל ולהתחיל ללמוד. 'קרא עלי מועד' לכן צום תשעה באב נקרא מועד. ולכן נאמר: 'מזמור לאסף' ולא 'קינה לאסף'.

כאשר רבי גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ראו שיש החורבן, שועל יוצא מבית קודש הקודשים, פרצו בבכי. רבי עקיבא לעומתם ראה בזה את נקודת המפנה. הוא החל שוחק. הוא הבין שמעתה התייצב עם ישראל על דרך הישר ונבואת הגאולה תקיימם.

יהיו ימים אלו לנו לתזכורת. להבין כי עלינו להתעורר ולשוב מדרכנו הרעה בכוחות עצמנו. שחי' לא נידרש למעוררים שכאלו והבא לטוהר מסייעין בידו לשוב אל ד' בלב שלם. אם כן נעשה נזכה שיקיים בנו 'והביאנו לציון עירך בשמחה' לראות בבנין בית המקדש במהרה בימינו אמן.

ראיית מקום המקדש'

הגמ' בסוף מסכת מכות מביאה על רבי גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא שהיו עולים לירושלים. 'כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שעלו להר הבית ראו שועל יציא מבית קדש הקדשים, התחילו הן בוכין ורבי עקיבא מצחק. אמרו לו: מפני מה אתה מצחק. אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: מקום שכתוב בו 'והזר הקרב יומת' ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה!!

עונה להם רבי עקיבא ואומר 'לכך אני מצחק' מאותה סיבה שאתם בוכים אני שוחק. מפני שאם נבואת החורבן התקיימה אז בוודאי גם נבואת הגאולה התקיימ. כמו שכתוב בפסוק: 'ואעידה לי עדים נאמנים'. תלה הכתוב נבואתו של זכריה נבואתו של אורי' באורי' כתיב: 'לכן בגללם ציון בשדה תחרש וגו'. בזכריה כתיב: 'עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים'. לכן אני כבר עכשיו שוחק. ענו ואמרו לו: 'עקיבא, נחמתנו. עקיבא, נחמתנו'.

והדברים דורשים ביאור, מה ראה וחשב רבי עקיבא כאשר ראה את שיא החורבן. שועלים מהלכים בהר הבית, שהביאו לידי שחוק של שמחה. ומה ראו וחשבו חבריו שאותו מראה בדיק הביאם לידי בכי.

ישנו דבר נוסף הטעון ביאור. אנתנו נמצאים בימים אלו בעיצומן של ימי האבל על חורבן בית המקדש. אנתנו כאן קרובים לחלל עומדים ורואים את הר ציון שסמ. יש לנו שו"ע של הנהגות אבלות. הוא מתחיל בצום שבעה עשר בתמוז. אז מתחילים שלשת שבועות של הנהגת אבלות. אין עורכים בהם נישואין אסורים בניגיה ועוד. בראש חודש מנחה אז ובשבוע שחל בו תשעה באב מתגברים מנהגי האבלות. עכשיו כבר אסורים ברחיצה, באכילת בשר ושתיית יין.

בערב תשעה באב מתגברת האבלות. יושבים לארץ ואוכלים סעודה מפסקת, למחרת מהבוקר עד חצות היום יושבים לארץ ואומרים קינות וקוראים איכה. והנה, בעיצומן של יום זה, יום תשעה באב, כל מפנה לגמרי לא פסוי. כאשר מגיע זמן חצות היום, הזמן בו הוצתה האש בחיבל. דווקא אז אנתנו מקשרקע, מניחים תפילין. האבלות כאילו נחלשת. בקהילות שונות הנהיגו בשעה זו מנהגים המבטאים נחמה ואמונה בגאולה.

והדבר תמוהה, האם זהו הרגע המתאים לכך. דווקא עכשיו, כאשר האבלות מגיעה לשיאה, בשעה זו בה הצתה האש בבית המקדש. עכשיו אנו מניחים לאבלותנו?

להבנת העניין נקדים במשל לצייר העומד על פסגת הר ומצייר את תמונת הנוף המרהיב הנשקף מפסגת ההר. הצייר התפלל מעבודתו, אשר אכן הייתה מקסימה, צעד מידי פעם לאחוריו להביט על יצירתו ממרחק מה לראות שוב את הדמיון שבין הנוף לבין יצירתו ההולכת ונרקמת. כולו משולהב. אחוז בחדות יצירה, הוא צועד לאחוריו ומבטו, הוא אינו יש לב כי במרחק קצר ממנו נמצאת שפת הצוק שמאחוריה תהום פוערה. הוא לא יש לב כיצד הוא מתקרב אל שפת הצוק. גם כשניסה אחד הצופים להעיר לו ולהזהירו על הסכנה לא שם הצייר לב. כל חושיו נתונים ליצירתו.

הצופים במחזה המבנית עומדים אחוזי בהלה. כמה מהם החלו לעוק אל הצייר ולהזהירו מהסכנה, אך גם זעקתם לא נכנסה לאוזנו של הצייר אשר היה עתה כבר קרוב מאוד לשפת הצוק המסוכן.

עוד צעד ושנים והוא מתרסק. אחד הצופים שראה כי אין כל דרך להעביר לידיעת הצייר את מסר האזהרה, החליט לנקוט בצעד חריף. הוא תפס אבן וזרק אותה בכל כוחו לעבר יריעת הברד, הציור הנפלא, שנבחן עתה בעיניו של הצייר. 'מי עשה זאת' הרים הצייר את קולו ביעקה, תוך שהוא מסובב לאחוריו. מראה התהום הפעורה והאיש שלצידה אמרו לו הכול. הוא הבין כי חיייו נתנו לו במתנה.

הייתה זו יוזמה חכמה, אמנם כואבת. כן הציור והבד המתוח עליו הושחתו. הציור ניוזק נזק בלתי הפיך, אך הצייר נשאר חי. הוא יוכל עכשיו להמשיך ולצייר עוד ציורים רבים. אילו לא היה נשחת הציור, הצייר היה מקפד את חייו ולא היה יותר צייר אשר יצייר. אמנם ציור אחד הלך לטמיון, אך הצייר נשאר חי, נושם, בריא ובעל כושר לציורם של ציורים חדשים.

יש מצבים שדווקא 'שירתם היא תקנתם'. יש זמנים שרק צעד דרסטי של שבירה והרס, יכול ליצור את הזעזוע שכתוכו לעצור את סכנת האסון המתקרב והמתרחש. כך נהג משה רבנו כששבר את הלוחות כשראה את העם ברעו והקב"ה שבחו על כך 'יישר כוח ששברת'.

בתקופות שלפני חורבן בית ראשון וחורבן בית שני, היה עם ישראל במצב של ירידה רוחנית. קריאתם של הנביאים והחכמים לתשובה לא נקלטה. בוודאי שהיו נסיגנות להביא את העם להתעוררות, לעזיבת דרך רשע, אך דבר לא עזר. עם ישראל היה בסכנת כליה רח"ל. אף אחד לא הרגיש שהעם כולו צועד אל שפת תהום נוראה. עם ישראל היה שקוע כל כולו בהתדרדרות הרוחנית. היה צורך בפעולה שתזעזע את הלבבות שתוציא את העם משלותו. כדי לעשות את הזעזוע הזה היה הקב"ה צריך להביא חורבן.

ברגע בו איבדנו את בית המקדש, ברגע בו הלכנו לגלות. בבת אחת הגענו להרגשה ולהבנה של גודל הסכנה בה אנתנו נמצאים. התעוררנו בבת אחת ממקסם השואו שיש אכול ושתו. פתאום ידענו שיש בורא לעולם אישיו לנו חובה לקיים רצונו.

הידיעה וההכרה הזאת היא כבר הגאולה. מפני שברגע שהפנמנו שאנחנו על שפת

בימים אלו שאנו מצטערים ואבלים על חורבן הבית כל אחד לפום דרגה דיליה, ראוי לטטט קטע יקר מתוך הספר מסילת ישרים המאיר את העיניים בתועלת ענין הצער שהאדם דואג על חורבן ירושלים. וז"ל (פרק יט): 'יורא אדם מי אני ומה אני סופן שאתפלל על הגלות ועל ירושלים, המפני תפילתי יכנסו הגלויות ותצמח הישועה! תשובותו בציור, כאותה ששינו (סנהדרין לו.) לפיכך נברא האדם יחידי, כדי שכל אחד יאמר: בשבילי נברא העולם; ונחת רוח הוא לפני יתברך שיהיה בניו מבקשים ומתפללים על זאת, ואף שלא תעשה בקשתם מפני שלא הגיע הזמן או מאיזה טעם שיהיה - הם עשו את שלהם והקב"ה שמח בהו' עכ"ל יעו"ש.

בענין תיקון חצות פסק המחבר (שו"ע או"ח סי' א סעיף ג') וז"ל: המשכים להתחנן לפני בוראו יכוון לשעות שמשנות המשמרות, שהתפלה שיתפלל באותן השעות על החורבן ועל הגלות רצויה, ראוי לכל ירא שמים שיאחז מיצר ודואג על חורבן בית המקדש ע"כ.

אף שמהמחבר משמע דאין בזה חיוב, מ"מ המקובלים החמירו בית מאור, ותקנו על זה סדר מיוחד והוא מה שקורין 'תיקון חצות'. ובסידור שלי"ה כתב: "אין לך מדה מכל המדות טובות שרהבו לצוות עליו בזהר הקי' כמו על דבר זה, עד כמעט שאין פרשה שלא דברו מזה פעם או פעמיים יעו"ש.

ובספרי האחרונים תמהו, מדוע דורות הקודמים ראו חסידים ואנשי מלשה שנהגו בתיקון חצות לבל יפססו אפילו עלה אחת, לא כן בדורינו אנו כמעט לא שמענו אף מבני עליה שיאמרו תיקון חצות וטעמא בעי. ויש שרצו לדבר זכות, כי לא כדורות הראשונים דורות האחרונים, בלמדו הראשונים בבח בריאותם וחוק גופם היה אפשר להם לקום משינתם בחצות הלילה, משאי"כ בחולשות דורותינו שירדה חולשה לעולם, ובפרט שכתב באשל אברהם י"דאם יש רק חשש ספק ספיקא אפילו בנך שרוקח אחד מאלפים ספיקות יש נדנדו של פיקוח נפש ובריאות הגוף אין לקום לתיקון חצות" יעו"ש, ובודאי דורותינו בכלל זה.

אמנם ההק"ק רבי חיים אלעזר שפירא בעל המנחת אלעזר ממוקדשקא תמה על טעם זה בספרו ומוקי או"ח (טארנט תרי"צ) דבדיעבד אפשר גם איפכא להיות ניעור ערך חצות ולקונו על חורבן הבית, ואח"כ לילך לישון ואין צורך לקום דווקא בחצות, וא"כ זה אפשר גם בדורינו בזמן הזה יעו"ש.

בספר מנהגי ישראל תורה (סי' א' אות ב') הביא ללמד זכות מהרה"ק רבי חיים מאיר ממאנלינצא זצ"ל, שהשיב לאחד ששאלו מפני מה החסידים לדבר ה' כאשר בא חג הפסח ואומרים הלל בליל הפסח בשמחה רבה כמנהג הבית יוסף והארז"ל, ובתיקון חצות אשר גם זה הוא הפי' והארז"ל אינם נוהגים:

והשיב דומה הדבר דומה, לאדם שעשה שמחת נישואין, אזי מרוב השמחה כולם מתקבלים בציון לפניו, וגם אפילו מי שהרע והצח לו ואינו אהוב בעיניו שמח עמו, אבל שואדם הוא בצער ואבל ח"ו אזי אינו מתקבל לפניו רק אוהבו המתפתח בצערו בכל לבו, אבל לא מי שאינו נוגע עצרו בלבו ומלך שכן מי שגרם לו צערו ואבלו. וכן הוא כביכול אצל הקב"ה, והנמשל מובן.

עוד הוסיף לבאר מהרה"ק ממאנלינצא, עפ"י משל אחר למלך גדול שמת בנו בחיבו, והתאבל עליו וצוה, וכל החסידים אלו התאבלו והשתתפו בצערו. ואחד מן החשובים עשה ג"כ כאילו הוא מתאבל על צער המלך, והמלך שהבין שהלה צער מדומה משפה ולחוץ חרה אפו בו עד למאוד, ואמר לו: לא די שאין אתה מצטער בצרתי גם אתה משחק בי, כמו כן כשראה השי"ת שאומר שתיקון חצות ואינו מצטער באמת על חורבן בית המקדש אז כוונתו עליו ביותר עכ"ל.

ובספר פסקי תשובות הביא מכמה ספרים שכיון שלא כל מוחא סביל דא לומר תיקון חצות בכל לילה, לכל הפחות יעשהו לעיתים כפעם בחודש או בימי בין המצרים, ומי שאינו בדרגה זו, לכל הפחות יצטער במחשבתו ויקונו על החורבן ועצר השכינה, וזהו ג"כ חשבו מאד בשמים ואלקים יראה לבל יעו"ש.

ויש שבמים אלו כיוונו במוחזק העתידה כמו בברכת "וירושלים עירך" "את צמח דוד" וכדו'. ונסיים בדברי חזקוני וזכות שכתב בני יששכר בספרו: אמרו ר"ל (ירושלמי יומא א, ה) "כל מי שלא נבנה ביתו במקדש בימיו כאילו נבנה בימיו" י"ל, הנה אמרו ז"ל (תנחומא שמיני פ"ט) ביים שחרב ביהמ"ק נטלו ישראל איפוסין [גזר דין] של עוונותיהם ויטבולום, הדיינו שנמחל להם עוונותיהם והשי"ת שפך חמתו על עצים ואבנים כדי שיתקיימו ישראל, ועפ"י י"ל, כל מי שלא נבנה ביהמ"ק בימיו הוי כאילו שחרב בימיו, ומראה שימחלו לו הקב"ה עוונותיו עכ"ל ודפי"ח.

פוטו סטודיו	גל פז - רשת למוסיקה ירושלים - ב"ב-חיפה	פוטו ציון צילום איחויים, מצלמות וסטודיו	אחים הקר רשת בשר למהדרין
• בחסותם האדיבה של בעלי עסקים תומכי תורה לרכה, הצלחה וכטו"ס •			
צבי ורצברגר בית האגריה	המנועולן הנאמן זאב הורוביץ לדלות פלדה ומפתחות	לעילוי נשמת רבי יצחק בן ר' אליהו אסתר זר	

